

להתוודות כמו כהן גדול

הרב נדב ברגר

הם שהוידוי הוא פעולה ציבורית הנעשית דווקא מתוך קהילת רעים.

אמנם השנה יהודים רבים יתפללו לבד ולא יזכו לקיים את הוידוי הציבורי. אחרים ודאי ימצאו את עצמם במניינים מצומצמים, ואף אם יוכלו לומר את הוידוי הציבורי, לא יהיה זה וידוי של רוב עם. התמודדות אחת עם החסר שמציאות זו מייצרת יכולה לעלות מתוך עיון מעמיק בשורשי מצוות הוידוי והתפתחותה לאורך הדורות.

הרמב"ם פוסק בנחרצות בכותרת שבתחילת הלכות תשובה שלו: "מצות עשה אחת, והיא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתוודה." אלא שבפשט המקרא אין למצוא מצווה כללית על הפרט להתוודות

הוידוי, כפזמון חוזר, מלווה אותנו לאורך כל עיצומו של יום הכיפורים. מערב החג ועד צאתו חוזרים ומתוודים אחת-עשרה פעמים: פעמיים בכל אחת מחמש תפילות היום, פעם בתפילת הלחש של היחיד ופעם בסליחות של חזרת הש"ץ, ועוד פעם אחת במנחה של ערב יום כיפור (בתפילת הלחש בלבד).

במידה רבה וידוי לפני ה' הוא דבר אישי ואינטימי. החוטא שב אל ה' על ידי גילוי סתרי ליבו הכואבים ביותר. מצד שני, הצבת הוידוי בלב ליבן של תפילות היום מעצבת אותו כפעולה פומבית. לשון הרבים, והאמירה המשותפת ("אשמנו בגדנו גזלנו..."), "על חטא שחטאנו..." ("מאשרים אף

Rabbi Nadav Berger is the Rosh Beit Midrash of Hadar in Israel. He is an alum of Hadar's Year Fellowship program in New York (2009-10). He has also learned at Yeshivat Har Etzion and Yeshivat Ma'ale Gilboa.

התלמוד על שני מאפייני לשון מיוחדים, השימוש בלשון הבקשה 'אנא' והנקיטה בשם ה':

תלמוד בבלי יומא לו.
ומנין שב'אנא'? נאמר כאן כפרה ונאמר להלן בחורב כפרה, מה להלן באנא אף כאן באנא.
ומנין שבשם? נאמר כאן כפרה ונאמרה בעגלה ערופה כפרה, מה להלן בשם אף כאן בשם.

הראשון נלמד מדברי משה לאחר חטא העגל בחורב. כפי שמשה רבנו כיפר על עמו באמירת "אנא חטא העם הזה חטאה גדלה" (שמות לב: לא), כך גם הכהן הגדול מתוודה פעם בשנה בלשון 'אנא'. השני מדברי הזקנים בדין עגלה ערופה. כפי שזקני העדה מבקשים "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'" (דברים כא: ח), כך גם הכהן הגדול מבקש כפרה בנקיטת שם ה'. הצד השווה להם: בשניהם נציגי העדה מבקשים מה' לכפר לעם ישראל על החטאים החמורים ביותר – במקרה האחד עבודה זרה, ובמקרה השני שפיכות דמים. והוא הדין לכהן הגדול ביום הכיפורים. הכהן הגדול בא כנציג העם לכפר אף על הפשעים החמורים ביותר של העם. את הוידוי הזה אומר אדם אחד, אך הוא אינו וידוי אישי, הוא וידוי של עם ישראל.

אם נחזור עתה לרמב"ם בהלכות תשובה נמצא שהוא מחדש

לפיכך הכהן הגדול אומר שלושה וידויים: וידוי ראשון על פר החטאת המכפר על הכהן הגדול ועל ביתו, וידוי שני על אותו פר חטאת המכפר על הכהנים, וידוי שלישי על השעיר המשתלח המכפר על כל עדת בני ישראל.

נציגי העדה מבקשים מה' לכפר לעם ישראל.

חז"ל גם קבעו את השפה שבה מתוודה הכהן הגדול:

משנה יומא ג:ח
וכך היה אומר: אנא השם, עויתי פשעתי חטאתי לפניך אני וביתי. אנא השם, כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעויתי ופשעתי ושחטאתי לפניך אני וביתי.

מן התלמוד הבבלי עולה שבחירת המילים בוידוי של הכהן הגדול קפדנית וייחודית למאורע זה. בפרט עומד

על חטאיו. רק בכמה מקרים יוצאי דופן מזכירה התורה מצווה להתוודות: הנשבע לשקר בשבועת העדות ובשבועת הפקדון (ויקרא ה: א-ז); במדבר ה: ז; ובפירוש הרמב"ן לויקרא ה: ה) – וכן כוהן גדול בעבודת יום הכיפורים (ויקרא טז). נניח לעת עתה לשני המקרים הראשונים, ונתרכז בוידוי של הכהן הגדול.

בתורה נזכר רק וידוי אחד שעושה הכהן הגדול ביום הכיפורים, והוא על השעיר המשתלח:

ויקרא טז: כא-כב

וְסָמַךְ אֶהָרֶן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו
[קרי: יָדָיו] עַל־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר
הַחַי וְהַתְּנוּדָה עָלָיו אֶת־כַּף־
עֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כַּף־
פְּשָׁעֵיהֶם לְכֹל־חַטֹּאתֶם וְנָתַן
אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשָׁלַח
בְּיַד־אִישׁ עֵתִי הַמְּדַבֵּר:
וְנָשָׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת־
כַּף־עֹנֹתֶם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה
וְשָׁלַח אֶת־הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

פעם בשנה, הכהן הגדול, נציג העדה בקודש, מתוודה את כל עוונות בני ישראל, הקלים והחמורים, השגגות והזדונות, ונותנם על גב השעיר המשתלח, אשר נושא אותם עזאזלה.

חז"ל הרחיבו עוד יותר את מקומו של הוידוי בתוך עבודת הכהן הגדול, וריבו עוד שני וידויים אחרים שאומר הכהן הגדול – הפעם לא על השעיר המשתלח אלא על פר החטאת אשר לו.

של הכהן הגדול. דברים דומים
כתב כבר הרב יחיאל מיכל
אפשטיין (בלארוס, מאה 19)
בחיבורו ההלכתי 'ערוך השולחן':

**ערוך השולחן, אורח
חיים תרז, א**
כבר נתבאר בסימן תר"ג
דלתשובה צריך וידוי,
ושוידוי הוי מצות עשה מן
התורה, דכתיב 'והתודו
את חטאתם' (במדבר ה,
ז). ועיקר מצות וידוי הוא
ביום הכיפורים, ובזמן
המקדש היה הכהן גדול
מתוודה בעד כל ישראל על
השעיר המשתלח כדכתיב
'והתודה עליו את כל עונות
בני ישראל' וגו' (ויקרא טז,
כא), ולכן כל אחד חייב
להתוודות ביום הכיפורים
בכל תפלה מהתפלות.

בעל 'ערוך השולחן' מספק
כאן תיאור מורכב של מצוות
וידוי. על אף שהיא לכאורה
מצווה מן התורה על כל יחיד
בכל עת שיעשה תשובה, עיקרה
ביום הכיפורים. ולא זו בלבד,
בימי המקדש הכהן הגדול היה
אומר את הוידוי עבור כל עם
ישראל. לפיכך, בהעדר כהן
גדול ושעיר משתלח, חייב כל
אדם לעשות את הוידוי בפני
עצמו בתפילתו. האמירה נראית
ברורה וחזקה: כל אדם מישראל
עומד עתה במקומו של הכהן
הגדול, ואת השעיר המשתלח
החליפו חמש התפילות של יום
הכיפורים המלוות את הוידויים.

הנדרשת להעריך את גודל חידושו
של הרמב"ם בהלכה זו: כל
אדם בישראל יכול להתוודות
ככהן גדול ביום הכיפורים.

אנחנו עומדים כנציגים של העדה כולה להתוודות ולבקש כפרה.

ובאמת, ייתכן מאוד ששני
החידושים קשורים זה בזה:
הרמב"ם בוחר לנסח את הוידוי
של כל אחד ואחד מישראל
במילות הוידוי של הכהן הגדול
בדיוק משום שבפשט הכתובים אין
מצווה על היחיד להתוודות והוידוי
העיקרי הוא וידויו של הכהן
הגדול. לפיכך, הוידוי שהרמב"ם
מחייב על כל אדם מישראל אינו
אלא הרחבה של מצוות הוידוי

בדבריו הפשוטים לכאורה שני
דברים מפליאים. הראשון – וידוי
הוא מצווה החלה על כל אדם
מישראל כשהוא בא לעשות
תשובה! לחידוש זה יש אולי יסוד
כבר בחז"ל, אבל הוא חשוב לאין
ערוך ורדיקלי: בעוד שבמקרא
הוידוי נשמר לכמה מקרים יוצאי
דופן, והעיקרי שבהם וידויו של
כהן גדול ביום הכיפורים, אצל
הרמב"ם הוידוי הוא נחלת כל
אדם ואדם על כל חטא וחטא.

החידוש השני הוא בניסוח
הוידוי. כותב הרמב"ם
בתחילת הלכות תשובה:

**משנה תורה, הלכות
תשובה א:א**
כיצד מתוודה? אומר: אנא
השם, חטאתי עויתי פשעתי
לפניך ועשיתי כך וכך והרי
ניחמתי ובושתי במעשיי
ולעולם איני חוזר לדבר זה.

לא קשה לזהות את מקור
ההשראה של הרמב"ם בגיבוש
ניסוח זה, הלוא במילים אלה ממש
מתוודה הכהן הגדול! לא ניתן
למעט בחשיבות הדבר, ובטח שאין
לפטור זאת כאלוזיה ספרותית
חביבה בלבד. התלמוד הבבלי
הבהיר שהמילה 'אנא' ושם ה'
מיוחדים הם לוידוי השנתי של
הכהן הגדול, וניכר כי השימוש
בהם נובע דווקא משום מעמדו
הרם של הכהן הגדול כנציג העדה
ומשום הכפרה הגדולה שבאה
לכל עם ישראל בוידוי זה. הכרה
בכך מספקת אולי את המסגרת

של אמירה אישית אינטימית
ובקשה ציבורית קהילתית.

הכרה בכך חשובה במיוחד
השנה, שנה שבה מתפללים רבים
ימצאו את עצמם מתוודים לבד
או במניינים מצומצמים בלבד.
ללא ספק, חלק גדול מהעוצמה
של תפילות הימים הנוראים הוא
התפילה מתוך, ויחד עם, קהל
גדול – "ברוב עם הדרת מלך"
(משלי יד, כח). אבל הוידוי של
תפילות יום הכיפורים, אפילו
אם הוא נאמר ביחיד, יש לו הכוח
לחבר את הפרט עם הציבור.
אפילו אם ייאמר בחדרי חדרים,
הוידוי צועק "בתוך עמי אנכי
יושבת!" "אכפת לי מהמעשים
שלי כמו שאכפת לי מהמעשים
של חבריי, חטאיי חטאי הציבור
וחטאי הציבור הם חטאיי."

יחיד המתוודה ככהן גדול, מתוך
הכרה שהוא שליחה של קהילה
רחבה יותר, מתגבר במידת מה
על המחיצות שמעמידות בפניו
ההרחקות החברתיות. הוא
קושר את עצמו בגורל חבריו
הרחוקים ממנו, ומתנחם בידיעה
שגם הם עושים כן עבורו. ◇

באמת, גם אם אנחנו כבר איננו
אומרים את המילים המדויקות
של הכהן הגדול, אופי הוידוי
דומה. הניסוח של הוידוי הוא
בלשון רבים, ובמקום להתוודות
רק על חטאים מסוימים שעשינו
בשנה האחרונה, אנחנו מדקלמים
רשימה כוללת של חטאים:
'אשמנו, בגדנו, גולנו... על חטא
שחטאנו לפניך באונס וברצון
ועל חטא שחטאנו לפניך באימוץ
הלב...'. אין אנחנו מתוודים על
עצמנו בלבד, אלא בדומה לכהן
הגדול, אנחנו עומדים כנציגים
של העדה כולה להתוודות ולבקש
כפרה על החטאים של כולם.

בכך הוידוי מבטא דואליות
מעניינת. הוא מצד אחד מצווה
על כל יחיד כחלק מתהליך
התשובה האישי שלו. אבל יחד
עם זאת, המצווה מושתתת על
יסוד מצוות הוידוי של הכהן
הגדול, אשר עומד לפני ה' פעם
בשנה לא כפרט, אלא כנציג
של קהילה שלמה. במילים
אחרות, הוידוי כורך יחד את
האישי והציבורי. אדם אינו
עומד לבדו להתוודות לפני ה',
אלא וידוי הוא לעולם שילוב

את הדברים הללו כתב בעל 'ערוך
השולחן' אף על פי שנוסח הוידוי
שבתפילה שלנו אינו מיוסד על
הלשון שכתב הרמב"ם. מבין
ריבוי לשונות הוידוי שבתפילה,
"אבל אנחנו ואבותינו חטאנו",
"אשמנו בגדנו גולנו וכו'", "על
חטא שחטאנו לפניך", אין למצוא
את נוסחת הכהן הגדול 'אנא
ה' חטאנו עוינו פשענו'. אמנם
במילים הפותחות של סדר הוידוי
ניתן אולי למצוא את ה'אנא'
המיוחד של הכהן הגדול: "אלהינו
ואלהי אבותינו, **אנא** תבוא
לפניך תפילתנו ואל תתעלם
מתחינתנו..." כך לפחות הנוסח
הטבוע בזכרוני, וכך באמת מצוי
בחלק מהמחזורים. אבל בחלק
מהמחזורים אין זכר למילה זו
כלל. ובאמת אין היא מצויה
בנוסחים עתיקים של הוידוי
שנשתמרו בכתבי יד. ייתכן מאוד
שהוספתה בחלק מהמחזורים
נעשתה מתוך מוטיבציה להתחיל
את סדר הוידוי עם אחת מלשונות
הכפרה של הכהן הגדול, ולהזכיר
בכך למתוודה כי על אף שהניסוח
בהמשך אינו תואם לנוסח
הוידוי של הכהן הגדול, באופן
רעיוני הוא מהווה המשך לו.

Virtual Beit Midrash.

Now is the time to feel anchored by Torah, song, ritual, and community.
Visit Hadar's New Virtual Beit Midrash, during the High Holidays and year round.

hadar.org/virtual-beit-midrash